

Barbara Kočevar

»Vsak je dobil z naše strani ustrezno pomoč«

Zgodba zdravstvenega delavca v vojni za Slovenijo

KOČEVAR, Barbara, univerzitetna diplomirana rusistka in zgodovinarica, kustosinja, Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije, Celovška cesta 23, SI-1000 Ljubljana, barbara.kocevar@muzej-nz.si

355(497.4)"1991":614.2
94(497.4)"1991"

**»VSAK JE DOBIL Z NAŠE STRANI
USTREZNO POMOČ«**

Zgodba zdravstvenega delavca v vojni za Slovenijo

Članek se osredotoča na obdobje slovenske osamosvojitvene vojne, vendar ne iz vojaške ali politične perspektive, pač pa z vidika zdravstvenih delavcev, ki so marsikdaj tvegali svoje življenje, da so lahko pomagali drugim. V ospredje je postavljena zgodba Andreja Finka, ki je bil v tistem času zaposlen kot reševalec na Reševalni postaji Univerzitetnega kliničnega centra Ljubljana (UKC Ljubljana), danes pa je vodja Dispečerske službe zdravstva pri UKC Ljubljana. V marcu 2024 je avtorica članka z njim posnela intervju, v katerem je delil svoje spomine na vojne dni in razkril marsikateri zgodovinski drobec.

Ključne besede: zdravstvo, reševalci, nujna medicinska pomoč, izredne razmere, vojna za Slovenijo

KOČEVAR, Barbara, BA Russian Studies and History, Curator, Museum of Contemporary and Modern History of Slovenia, Celovška cesta 23, SI-1000 Ljubljana, barbara.kocevar@muzej-nz.si

355(497.4)"1991":614.2
94(497.4)"1991"

**“EVERYONE RECEIVED THE HELP THEY
NEEDED FROM US”**

The story of a health worker in the war for Slovenia

The article focuses on the period of the Slovenian War of Independence, not from a military or political perspective, but from the point of view of health workers who often risked their lives to help others. The story of Andrej Fink, who at the time was employed as an ambulance paramedic at the Rescue Station of the University Clinical Centre Ljubljana (UKC Ljubljana), and today is the Head of the Health Dispatching Service at UKC Ljubljana, is the main focus of the article. In March 2024, the author of this article recorded an interview with him, in which he shared his memories of the war and revealed many historical details.

Keywords: healthcare, ambulance, emergency medical assistance, emergency, war for Slovenia

Namesto uvoda

Slovenska osamosvojitvena vojna je kljub kratkemu trajanju (27. junij – 7. julij 1991) s seboj prinesla vojne grozote – smrtne žrtve, ranjence, uničenje, strah. Prav tako, kot vsaka vojna, pa je tudi ta vojna imela svoje junake. V tem članku je predstavljena ena skupina junakov, in sicer slovenski zdravstveni delavci, ki so ves čas vojne nesebično pomagali drugim ter reševali življenja. O njihovem delu veliko pove misel primarija Rudija Turka, takratnega direktorja Splošne bolnišnice Maribor: »Po bitkah so vsi radi generali, nam pa je vendarle uspelo, da smo bili generali že tudi med bitko.«¹ Osrednji del članka je namenjen pričevanju Andreja Finka, ki je vojno za Slovenijo doživel kot reševalec Reševalne postaje Univerzitetnega kliničnega centra Ljubljana (UKC Ljubljana).

Andrej Fink je delu na področju nujne medicinske pomoči zapisan več kot 35 let, v tem obdobju pa je tudi aktivno sodeloval pri vzpostavitvi nje-nega sistema v Sloveniji. Sprva je razmišljal o čisto drugačni poklicni poti, in sicer o karieri vojaškega pilota, nato pa se je po tehtnem razmisleku odločil za zdravstveno stroko. Z delom v nujni medicinski pomoči se je srečal že v času srednješolskega izobraževanja med opravljanjem šolske prakse na reševalni postaji. Po zaključku srednje zdravstvene šole leta 1985 je postal štipendist Reševalne postaje UKC Ljubljana. Junija 1991, ob začetku vojne za Slovenijo, je imel že nekajletne izkušnje z delom v nujni medicinski pomoči – opravil je vsa temeljna usposabljanja in je bil član urgentne skupine. Prav v tistem času naj bi odšel na dodatno usposabljanje v Združene države Amerike (ZDA), vendar je vojna njegov odhod preložila za dve leti.²

Leta 1993 je v ZDA zaključil izobraževanje za paramedika,³ leta 1999 diplomiral na Visoki šoli za zdravstvo v Ljubljani, leta 2005 pa na Fakulteti za organizacijske vede Univerze v Mariboru. Leta 2010 je v ZDA zaključil še magistrski študij iz managementa urgentnih služb. Med letoma 1994 in 1997 je

bil direktor Reševalne postaje, nato pa do leta 2018 njen vodja. Od leta 2018 je vodja Dispečerske službe zdravstva pri UKC Ljubljana. Poleg tega je bil še predsednik Sekcije reševalcev v zdravstvu, poveljnik štaba Civilne zaščite UKC Ljubljana, je pa tudi eden izmed ustanovnih članov Sekcije ukrepanja zdravstva ob velikih nesrečah.⁴

Razglasitev samostojnosti Republike Slovenije

V torek, 25. junija 1991, je slovenski parlament z veliko večino sprejel in razglasil Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije ter ustavni zakon za njeno uresničitev. Samostojnost je bila razglašena dan prej, kot je bilo javno napovedano.⁵ S tem dejanjem se je 25. junij zapisal v slovensko zgodovino kot eden izmed ključnih datumov za slovensko državnost in bil že konec leta 1991 razglašen za državni praznik – dan državnosti.⁶

Naslednji dan, 26. junija 1991, so se na prvih straneh slovenskih časopisov znašli naslovi, ki so v odebeljenem tisku oznanjali samostojnost in neodvisnost Slovenije – če navedemo samo nekatere: »Republika Slovenija samostojna država!« (Delo),⁷ »Slovenija – država!« (Dnevnik),⁸ »Samostojna Slovenija« (Slovenec)⁹ in »Svobodna Slovenija« (Slovenske novice).¹⁰ V malo manjšem tisku pa so se zraven teh naslovov pojavili tudi naslovi, ki so prinašali slutnjo, da se bo slovenska osamosvojitve zapletla. Tako se je v levem spodnjem kotu prve strani Dela znašla novica z naslovom »Zvezni zbor Sloveniji odrekel legitimnost sprejete odločitve«, ¹¹ v kateri je bil citiran sklep zveznega zbora skupščine Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ) v zvezi s slovensko odločitvijo, da stopi na samostojno pot: »Zvezni zbor skupščine SFRJ ne priznava niti notranje niti mednarodne legitimnosti odločitve skupščine Republike Slovenije o enostranski odcepi-

¹ Golob, Bolnišnica med vojno, 18.

² Andrej Fink, intervju.

³ Zdravstveni delavec, usposobljen za zagotavljanje nujne medicinske pomoči izven bolnišničnega okolja, običajno v reševalnem vozilu.

⁴ Zupanič Slavec, Zgodovina zdravstva in medicine na Slovenskem, 2024, 505.

⁵ Uršič, Samostojni!, 9.

⁶ Zakon o praznikih in dela prostih dnevih.

⁷ Delo, 26. 6. 1991, 1.

⁸ Dnevnik, 26. 6. 1991, 1.

⁹ Slovenec, 26. 6. 1991, 1.

¹⁰ Slovenske novice, 26. 6. 1991, 1.

¹¹ Delo, 26. 6. 1991, 1.

Množica na Prešernovem trgu na dan slovesne razglasitve samostojne in neodvisne Republike Slovenije, Ljubljana, 26. junij 1991. (Foto: Nace Bizilj, hrani Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije.)

*tvi od Jugoslavije. Odgovornost za vse posledice te odcepitve zadeva skupščino Republike Slovenije!*¹²

In res, zapletati se je začelo takoj na začetku. Že 26. junija 1991 so enote Jugoslovanske ljudske armade (JLA) skušale prevzeti nadzor nad nekaterimi mejnimi prehodi Slovenije s sosednjimi državami,¹³ ponekod pa je prišlo tudi do zapletov pri namestitvi slovenskih zastav in novih mejnih tabel z napisom Republika Slovenija.¹⁴ Prav tako so se v notranjosti Slovenije začele določene aktivnosti, ki niso napovedovale nič dobrega: okrog vojašnic so bili vidni tanki, pripravljeni so bili tovornjaki in vozila vojaške policije, nebo so preletavali transportni helikopterji, Zvezna uprava za kontrolo letenja v Beogradu je zaprla slovenska letališča.¹⁵ Kljub napetostim, ki jih je bilo čutiti, je zvečer pred slovenskim parlamentom potekala slovesnost ob razglasitvi samo-

stojne in neodvisne Slovenije, ki so se je udeležili predstavniki slovenskega političnega vrha, poslanci ter številni tuji in domači gostje.¹⁶ Zbrano množico na takratnem Trgu revolucije (danes Trg republike) v Ljubljani sta pred začetkom proslave nizko preleteli dve letali JLA,¹⁷ kot da bi želela vojska z njima demonstrirati svojo moč in vseprisotnost. Osrednji govornik proslave je bil predsednik predsedstva Slovenije Milan Kučan, ki je najprej pregledal častno stražo, nato pa nagovoril vse zbrane. V svojem govoru je uporabil sedaj že skorajda ponarodelo misel: »Nocoj so dovoljene sanje, jutri je nov dan.«¹⁸ Sledil je kulturni program v izvedbi igralca Poldeta Bibiča, godbe na pihala milice in Slovenskega okteta, ljubljanski nadškof Alojzij Šuštar pa je blagoslovil lipo, posajeno v čast novi državi.¹⁹

Slavje ob razglasitvi samostojnosti je odmevalo po vsej Sloveniji še pozno v noč, že naslednje jutro

¹² Klasinc, *Zvezni zbor, Delo*, 26. 6. 1991.

¹³ Grča, *JLA in policisti, Delo*, 27. 6. 1991.

¹⁴ Slivnik, *Sto osamosvojitvenih dni*, 129.

¹⁵ Partlič, *dopisniki Dela, Če bo treba, bo slovenska policija, Delo*, 27. 6. 1991.

¹⁶ Partlič, *Taškar, Slovesno, Delo*, 27. 6. 1991.

¹⁷ *Vojna za Slovenijo*, 10.

¹⁸ Uršič, *Samostojni!*, 16.

¹⁹ Partlič, *Taškar: Slovesno, Delo*, 27. 6. 1991.

pa se je pravkar rojena država znašla pred prvo preizkušnjo.

Spomini Andreja Finka na vojno za Slovenijo

Proslave ob razglasitvi samostojnosti se je skupaj s sodelavci z reševalne postaje udeležil tudi Andrej Fink. Po zaključku prireditve je z družbo nadaljeval praznovanje v centru mesta, kjer je že opazil določene aktivnosti Teritorialne obrambe (TO), vendar temu takrat še ni posvečal posebne pozornosti.

Naslednje jutro se je zbudil v novo realnost, ki pa je ni mogel takoj v celoti dojeti – tankovske kolone JLA so krenile iz vojašnic v Sloveniji in na Hrvaškem proti mejnim prehodom z Avstrijo, Italijo in Madžarsko ter proti Ljubljani in letališču Brnik. Vojska je začela z izpolnjevanjem naloge, ki ji jo je zadal Zvezni izvršni svet – prevzem vseh mejnih prehodov in zavarovanje državne meje.²⁰ Slovenske obrambne sile so z namenom upočasnitve napredovanja JLA postavile več cestnih zapor,²¹ na katere je na poti v službo naletel tudi Fink. Zaradi njih je bil primoran iskati obvoze, zato je na delo prišel z zamudo. Med potjo proti UKC-ju sta ga preletela dva transportna helikopterja JLA, za katera je pozneje izvedel, da sta bila namenjena v Trzin,²² srečal pa je tudi reševalno vozilo specialne enote policije na nujni vožnji. To so bila znamenja, ki so nakazovala na stopnjevanje dogajanja.

Dopoldne tega dne je Republiški sekretariat za zdravstveno in socialno varstvo (predhodnik današnjega Ministrstva za zdravje Republike Slovenije) direktorju UKC Ljubljana poslal *Odlok za delo zdravstvenega varstva v izjemnih razmerah*. Na podlagi tega dokumenta so bili znotraj bolnišnice imenovani trije člani kriznega štaba, ki so sprejeli ukrepe za delovanje UKC v izrednih razmerah. Že 27. junija 1991, deloma pa še 28. junija 1991, so ob upoštevanju medicinskih ocen in transportnih možnosti odpustili del bolnikov, in s tem zagotovili

dodatno skoraj 800 prostih postelj. Potrebno je bilo sprostiti tudi prostore za intenzivno nego. Operativni programi so bili omejeni le na nujne posege. Kirurške ekipe so bile angažirane v normalnem obsegu, ostali kirurgi vseh kirurških strok pa so morali biti v pripravljenosti. Takoj so aktivirali vseh 30 reševalnih vozil z ekipami.²³ V UKC so zagotovili tudi varstvo otrok njihovih zdravstvenih delavcev, da bi bilo lahko čim več zaposlenih prisotnih na delovnem mestu.²⁴ »Za čim bolj nemoteno in varno delovanje zdravstvenega varstva je bilo treba uveljaviti in izvajati vrsto nemedicinskih aktivnosti, ki so jih terjale izjemne razmere.«²⁵ Tako je bil določen izjemni režim delovanja tehničnih služb (odpravljanje okvar na vitalni infrastrukturi, oskrba z rezervnimi deli, plini, perilom ...), poostрил se je nadzor nad varnostjo v UKC, še posebej so bili varovani vhodi in vsi vitalni deli UKC.²⁶ To so bili le nekateri izmed ukrepov, ki jih je že prvi dan vojne sprejel krizni štab.²⁷

Ob prihodu v UKC Fink še ni slutil, da se bo domov vrnil šele čez 10 dni, ko bodo spopadi prenehali. Pričakala ga je zdravstvena dispečerka, ki je bila zelo razburjena. Opozorila ga je, naj se hitro pripravi za delo, ker so vse razpoložljive ekipe že v Trzinu, kjer je potekal velik spopad. Fink in njegov sodelavec, edina reševalca iz UKC, ki sta bila tisti dan še na voljo, sta bila kmalu napotena v Rožno dolino v Ljubljani. Tam so pripadniki TO sestrelili helikopter JLA, ki ga je pilotiral slovenski pilot Toni Mrlak. Poleg njega je bil na krovu tudi kopilot Bojanče Sibinovski. Helikopter se je zrušil v neposredni bližini stanovanjskih hiš.²⁸ Ljubljanske ulice so bile bolj ali manj prazne, zato sta reševalca hitro dosegla kraj dogodka. Okrog sestreljenega helikopterja se je že zbralo veliko ljudi, na prizorišču so bili tudi policisti in gasilci, ki so pogasili požar. S sodelavcem sta hitro ugotovila, da z vidika nujne medicinske pomoči dela zanju ni, saj sta bila oba člana posadke helikopterja na mestu mrtva.²⁹ Kasneje je do njiju prišla tudi informacija, da naj bi bila nekje ranjena še ena civilna oseba. Ker te osebe

²⁰ Flegar, *Vojna proti Sloveniji*, Delo, 28. 6. 1991.

²¹ *Vojna za Slovenijo*, 14–24.

²² Tankovski vod JLA je obstal pred barikado v Trzinu. Po neuspešnih pogajanjih se je vnel spopad med TO in JLA. TO je dobila okrepitve s strani specialne enote milice, JLA pa s strani diverzantskega odreda, ki sta ga na prizorišče pripeljala dva helikopterja.

²³ Poročilo o delovanju UKC.

²⁴ Elm, *Odpovedani zdravstveni pregledi*, Dnevnik, 28. 6. 1991.

²⁵ Poročilo o delovanju UKC.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Dnevnik, 28. 6. 1991.

²⁹ *Ibid.*

Andrej Fink (v belem) na pogorišču sestreljenega helikopterja JLA, ki ga je pilotiral slovenski pilot Anton Mrlak, Ljubljana (Rožna dolina), 27. junij 1991. (Foto: Nace Bizilj, hrani Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije.)

nista našla, sta se odpeljala nazaj proti bazi. Med vračanjem sta bila preusmerjena v Trzin kot dodatna pomoč ekipam, ki so že bile tam. Ob njunem prihodu so bili vsi ranjenci že odpeljani, zato sta skupaj s preostalimi reševalci počakala na zbirnem mestu v določeni razdalji od kraja dogajanja, če bi mogoče še potrebovali njuno pomoč, nato sta se vrnila v bazo. Tega dne je bilo v UKC sprejetih največ poškodovancev v celotnem obdobju vojne. Večina poškodovancev je bila iz bitke pri Trzinu,³⁰ od koder je bilo prepeljanih 14 ranjencev – 8 pripadnikov TO, 4 pripadniki JLA in 2 civilista, ki jih je ob prihodu v UKC oskrbela podvojena ekipa zdravnikov.³¹

V dneh, ki so sledili, je Fink še večkrat šel na teren, tudi med alarmom, ki je opozarjal na nevarnost zračnega napada:

»Ljubljana mrtva, nikjer nikogar, mi pa smo izvajali intervencije po terenu. /.../ Takrat smo šli na cesto. Takrat smo šli, kljub vedenju, da obstaja velika

verjetnost, da bo letalski napad, kaj se bo zgodilo. Mogoče se danes to sliši pretirano, ampak, saj veste, takrat je bila negotovost. Se spomnim ene porodnice, bil je porod. Tako hitrega prevoza nazaj v porodnišnico še nisem doživel, pa verjetno tudi ona ne.»³²

Sirene, ki so opozarjale na možnost zračnega napada, so se po vsej Sloveniji prvič oglasile na nedeljsko jutro 30. junija 1991, ko so se z letališč v Zagrebu, Pulju, Zadru in Bihaću v nebo dvignila letala JLA.³³ Na ta dan je bila prvič v delovanju UKC izvedena evakuacija pokretnih bolnikov, delavcev in obiskovalcev v zaklonišča. Evakuacija je bila izvedena hitro in mirno v manj kot 10 minutah. Nepokretne bolnike so znotraj oddelkov premestili v prostore izven dosega steklenih površin, poleg njih pa je ostal del osebja. Na oddelkih so ostali tudi vsi kirurgi in celotno osebje urgence.³⁴ Tudi Fink je bil skupaj s sodelavci evakuiran v četrto klet UKC-ja. Dobro se spominja tega dne: *»Smo vsi postali kadilci*

³⁰ Poročilo o delovanju UKC.

³¹ Flegar, *Vojna proti Sloveniji, Delo*, 28. 6. 1991.

³² Andrej Fink, intervju.

³³ Pečauer, *Slovenija zavrača ultimati*, Delo, 1. 7. 1991.

³⁴ Poročilo o delovanju UKC.

Priprava bolniških postelj v kletnih prostorih UKC Ljubljana, Ljubljana, junij–julij 1991.
(Foto: Tomi Lombar, hrani Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije.)

čez noč. /.../ Tam³⁵ se je vil dim ven, ker smo bili vsi v stresu.«³⁶ Na srečo so se letala čez nekaj časa vrnila v svoje baze in do napada ta dan ni prišlo.³⁷

Delo v izrednih razmerah, kamor sodi tudi vojno stanje, prinese določene specifične. V takih okoliščinah zdravstvene službe delujejo po posebnem režimu, za katerega je značilno, »da mora vsak sodelujoči v celotni verigi reševanja sprejemati težke in pomembne odločitve, zlasti v razmerah, ki so povsem drugačne od vsakodnevnih. Organizacija dela, prerasporeditev osebja, prostorov in opreme postanejo enako pomembni elementi kot samo strokovno ukrepanje.«³⁸ Zdravstveni delavci so se v junijskih in julijskih dneh leta 1991 srečevali z okoliščinami, ki so dodatno oteževale njihovo delo. Fink v prvi vrsti izpostavlja pomanjkanje centralne koordinacije, kot je vzpostavljena danes. Takrat je komunikacija med reševalnimi službami potekala

precej stihijsko – posamezne reševalne postaje so se morale same zorganizirati, kako bodo postopale v določenih okoliščinah. Spominja se spopada na Medvedjeku,³⁹ ko je bila aktivirana tudi njihova reševalna služba:

»Smo bili napoteni na ta dogodek, pa smo bili potem nekje na polovici poti obrnjeni in napoteni nazaj v Ljubljano. Zakaj je temu tako, kaj je botrovalo tej odločitvi ... Vemo pa, da so na kraju imeli pomanjkanje ekip, pa težave pri oskrbi. Mi smo bili žal obrnjeni.«⁴⁰

Cestne blokade so daljšale transportne čase za prevoz ranjencev v zdravstvene ustanove:

³⁹ Slovenske obrambne sile so na cesti med Trebnjem in Ivančno Gorico pri kraju Medvedjek postavile cestno blokado, sestavljeno predvsem iz tovornih vozil. Blokada je zaustavila napredovanje bojnih oklepnih vozil JLA, ki so iz Karlovca želeli prodreti do Ljubljane. Poleg tega je slovenska stran jugoslovanski vojski blokirala tudi možnost umika proti Novemu mestu. 28. junija 1991 je po neuspešnih pogajanjih TO s protiolepnim orožjem napadla kolono JLA, ki je najprej odgovorila s topovskim protinapadom, nato pa še z letalskim napadom na barikado.

⁴⁰ Andrej Fink, intervju.

³⁵ Iz kleti (op. a.).

³⁶ Andrej Fink, intervju.

³⁷ Pečauer, Slovenija zavrača ultimati, Delo, 1. 7. 1991.

³⁸ Zupanič Slavec, Zgodovina zdravstva in medicine na Slovenskem, 2017, 314.

Reševalca med intervencijo na terenu. V tistem času so bile bele halje njihova klasična delovna obleka, Trzin, 27. junij 1991. (Foto: Joco Žnidaršič, hrani Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije.)

»Mi vemo za en primer, da je ena oseba umrla zaradi srčnega zastoja, ker smo bili prepozni. Preden so se kolegi prebili čez vse te cestne zapore oziroma izvajali neke obvozne poti, je prišlo do tega tragičnega izida.«⁴¹

Težave so se pojavile tudi pri prenosu informacij do reševalcev, saj le-ti velikokrat niso bili realno obveščeni o tem, kaj se dogaja na terenu. V enem izmed takšnih primerov je bil udeležen tudi Fink:

»To je bilo za časa, ko je bila v Ljubljani diverzantska skupina JLA, ki naj bi vdrla v Cankarjev dom, in se je dogajala neka agresija. Dobili smo klic, da je na Tromostovju ena oseba, ki poskuša narediti samomor, da bo skočila v Ljubljano. Mi smo na to odreagirali. Ko smo prišli na lokacijo, smo pa naleteli na prizor, ko je bilo vse v pripravljenosti. TO naju je potegnila iz vozila ven, v zaklon, da naj se pazimo, da so ostrostrelci na strehah. Je bila popolnoma druga situacija. Tukaj smo imeli problem. Sicer dejansko je šlo res za eno osebo tam, ki naj bi

poskušala narediti samomor, vendar se ni vedelo, ali je to del same diverzije ali je to naključni dogodek. Priletela sva v neko situacijo, ki je bila popolnoma kontra temu, kar smo bili obveščeni v štartu. Oziroma pravilno bi bilo, da bi bili prej opozorjeni, da so se tam okoliščine spremenile in da naj postopamo previdno.«⁴²

Zdravstvena oskrba v vojni za Slovenijo – nekaj dejstev

Republiški sekretariat za zdravstveno in socialno varstvo Republike Slovenije, predhodnik današnjega Ministrstva za zdravje Republike Slovenije, je začel izvajati priprave na področju zdravstva tri mesece pred napadom JLA na Slovenijo. V začetku maja 1991 je že bila pripravljena tudi pravna podlaga za delovanje zdravstva v vojnih razmerah.⁴³

Pomembno vlogo pri zdravstveni oskrbi ranjenecov v vojnem času so imele reševalne ekipe

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

⁴³ Brodnik, *Civilna obramba*, 475.

iz bolnišnic in zdravstvenih domov. Po prihodu reševalcev na kraj dogodka je bil ključnega pomena hiter transport do mesta primarne oskrbe.⁴⁴ Del ranjencev so oskrbeli v zdravstvenih domovih, večino pa so prepeljali direktno v bolnišnice:⁴⁵ v Izolo, Šempeter pri Gorici, na Jesenice, v UKC Ljubljana, Slovenj Gradec, Celje, Maribor, na Ptuj, v Mursko Soboto, Brežice, Novo mesto in Trbovlje.⁴⁶

Prevoz ranjencev do mesta primarne oskrbe je trajal od 15 minut pa vse do 6 ur. Najkrajši transportni čas je bil na območju Nove Gorice (Šempeter pri Gorici) in Ljubljani, ker so se tu boji odvijali v bližini bolnišnic. Najdaljši so bili prevozi ranjencev v bolnišnico v Murski Soboti zaradi zapor poti preko reke Mure.⁴⁷ Zaradi številnih cestnih blokad in zapor po državi je bil otežen prevoz ranjencev z reševalnimi avtomobili tudi v drugih delih Slovenije. Zračni prostor je nadzorovala JLA, zato helikopterski prevoz huje ranjenih ni bil mogoč.⁴⁸

Vojko Flis, Jože Ferk in Tomaž Tomažič so v *Zborniku predavanj XXVIII. podiplomskega tečaja kirurgije* objavili izsledke pregleda medicinske dokumentacije vseh vojnih poškodovancev, ki so se od 27. junija do 5. julija 1991, torej v dneh najhujših spopadov, zdravili v slovenskih bolnišnicah. Ugotovili so, da se je v bolnišnicah zaradi vojnih poškodb zdravilo 464 bolnikov: 227 bolnikov je bilo zdravljenih ambulantno in niso potrebovali hospitalizacije, 17 ljudi je bilo ob prevozu v bolnišnico že mrtvih, 220 bolnikov pa je potrebovalo hospitalizacijo (5 žensk, 215 moških, starost od 18 do 81 let, povprečna starost 29 let). Od 220 ranjencev je bilo 38 civilnih oseb, 70 pripadnikov rednih slovenskih enot in 112 pripadnikov JLA. Ranjeni so imeli predvsem strelne in eksplozivne poškodbe, manj je bilo opeklin.⁴⁹

Namesto zaključka

Vojna je v Slovenijo prinesla novo realnost. Zdravstveni delavci so se prvič srečali z delom

v vojnih razmerah. Andrej Fink je pojasnil, da v tako kratkem času niso uspeli narediti premika iz mirnodobnega načina dela na delovanje v vojnih razmerah – ne mentalno in tudi ne procesno:

»Če bi ta stvar⁵⁰ trajala mogoče še dalj časa, bi potem popolnoma spremenili naš pristop na krajih dogodkov.«⁵¹

Prav zato je prišlo do situacij, ko so se reševalci med delom na terenu preveč izpostavili in s tem tvegali svoje življenje, vendar pa je Fink izpostavil dejstvo, da k sreči nobeno reševalno vozilo ni bilo neposredno napadeno.⁵²

V tem času, polnem preizkušenj, so se zdravstveni delavci izkazali ne le s svojo požrtvovalnostjo in strokovnostjo, pač pa tudi s tem, da so ostali zavezani etičnim načelom. Fink se spominja:

»Dogovor je bil, da z vidika nujne medicinske pomoči, kar je edino pravilno, bomo zagotavljali pomoč, in smo dejansko tudi jo, vsem. Vsak je dobil z naše strani ustrezno pomoč – ali je bil to civilist, ali je bil to pripadnik TO, ali je bil to miličnik, ali je bil to ranjenec na strani JLA. Tukaj ni bilo nobenih razlik.«⁵³

Prav tako so bili poškodovanci enakovredne obravnave deležni tudi v bolnišnicah. O tem so pisali v *Delu*:

»Ena od stvari, ki je zdravniki praviloma ne bodo sami uporabili, je strukturna statistika vojnih ranjencev – koliko je 'naših' in koliko 'drugih, njihovih'. Seveda vodijo podatke, značilne križce, ki lajšajo štetje na listu papirja in priročno kartoteko, 'da se pač ve, kje je kdo', vendar govorijo le o 'naših pacientih na intenzivni terapiji, na nevrokirurgiji, na očesnem oddelku ali oddelku za opekline ...' 'Vsi so predvsem bolniki,' pravi prof. dr. Andreja Kocijančič, ki vodi krizni štab v UKC.«^{54,55}

S strani zvezne vlade v Beogradu so se sicer pojavili očitki, da naj bi z ranjenci JLA ravnali slabo

⁴⁴ Flis, Ferk in Tomažič, *Vojne poškodbe*, 97–103.

⁴⁵ Malešič, *Civilna obramba med osamosvajanjem Slovenije*, 225.

⁴⁶ Flis, Ferk in Tomažič, *Vojne poškodbe*, 92.

⁴⁷ *Ibid.*, 95.

⁴⁸ *Ibid.*, 92.

⁴⁹ *Ibid.*, 93–95.

⁵⁰ Vojna (op. a.).

⁵¹ Andrej Fink, intervju.

⁵² *Ibid.*

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ UKC Ljubljana (op. a.).

⁵⁵ Bošnjak, *Zdravniki ne delajo razlik*, Delo, 5. 7. 1991.

Stisk rok ranjencev, ki sta bila pred tem na nasprotnih straneh, nato pa na sosednjih bolniških posteljah v UKC Ljubljana – Robert Šebenik, pripadnik enot RS in nekdanji kolesar, ter pripadnik JLA, Ljubljana, 3. julij 1991.

(Foto: Aleš Černivec, hrani Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije.)

in da jim ni bila nudena vsa potrebna pomoč,⁵⁶ admiral JLA Stane Brovet pa je očital TO oviranje preskrb enot JLA. Sanitetne enote TO so obtožbe zavračale, očitke s strani JLA pa so zavrnil tudi UKC Ljubljana ter bolnišnici v Novem mestu in Murski Soboti.⁵⁷ Pozneje je sicer jugoslovanska stran pohvalila slovensko zdravstveno službo za profesionalno in korektno oskrbo ranjenih pripadnikov JLA.⁵⁸ Zadovoljstvo z zdravstveno oskrbo so izrazili tudi nekateri jugoslovanski vojaki, kot na primer kapetan Branko Trkulja, ki se je zdravil v murskosoboški bolnišnici:

»Osebe skrbi za vse nas zelo korektno in nimam občutka, da bi me obravnavali drugače. Nihče se do mene ne obnaša kot do okupatorskega vojaka, saj se na primer družimo in pogovarjamo tudi z mladimi fanti, ki so bili ranjeni v vrstah slovenske TO. Prepri-

čan sem celo, da se med seboj veliko bolje razumemo kot nekateri, ki bi morali razmišljati o vseh nas.»⁵⁹

Vojna za Slovenijo se je končala 7. julija 1991, ko so se predstavniki Slovenije, Hrvaške, SFRJ in Evropske skupnosti srečali na Brionih, da bi našli mirno in demokratično rešitev za nastalo jugoslovansko krizo.⁶⁰ Po petnajsturnih pogajanjih so podpisali skupno t. i. *Brionsko deklaracijo*,⁶¹ ki je sicer zavrla proces osamosvajanja za tri mesece, vendar pa je pomenila konec spopadov. JLA se je začela postopoma umikati iz Slovenije. V noči s 25. na 26. oktober 1991 so slovensko ozemlje zapustili še zadnji jugoslovanski vojaki.⁶² Slovenija je postala suverena država.⁶³

⁵⁶ Pojbič, *Zakaj žalijo*, Delo, 8. 7. 1991.

⁵⁷ Đerić, *Zdravniki zanikajo*, Delo, 1. 7. 1991.

⁵⁸ Nič več očitkov, Delo, 9. 7. 1991.

⁵⁹ Pojbič, *Zakaj žalijo*, Delo, 8. 7. 1991.

⁶⁰ *Enotni v zmagi*, 80–81.

⁶¹ Košir, *Petnajst ur*, Delo, 9. 7. 1991.

⁶² *Enotni v zmagi*, 106.

⁶³ Uršič, *Samostojni!*, 118.

Trajekt Sveti Stefan z vojaki JLA zapušča koprsko pristanišče, Koper, 22. oktober 1991.

(Foto: Aleš Černivec, hrani Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije.)

Viri in literatura

Viri

Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije,
Fotografski fond Aleš Černivec.

Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije,
Fotografski fond Joco Žnidaršič.

Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije,
Fotografski fond Nace Bizilj.

Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije,
Fotografski fond Tomi Lombar.

UKC Ljubljana, *Poročilo o delovanju UKC v
izjemnih razmerah v času od 27. 6. do 1. 7.
1991*, Ljubljana, 1. 7. 1991.

Časopisni viri

Armada zavzela meje. *Dnevnik*, 28. 6. 1991, str. 1.

Bošnjak, Dragica: Zdravniki ne delajo razlik.

Delo, 5. 7. 1991, str. 4.

Delo, 26. 6. 1991, str. 1.

Dnevnik, 26. 6. 1991, str. 1.

Dnevnik, 28. 6. 1991, str. 1.

Đerić, Ljiljana: Zdravniki zanikajo admiralove
obtožbe. *Delo*, 1. 7. 1991, str. 5.

Elm: Odpovedani zdravstveni pregledi. *Dnevnik*,
28. 6. 1991, 7.

Flegar, Vojko: Vojna proti Sloveniji – sto mrtvih
in ranjenih. *Delo*, 28. 6. 1991, str. 1.

Grča, Dušan: JLA in policisti iz oči v oči. *Delo*,
27. 6. 1991, str. 3.

Klasinc, Janja: Zvezni zbor Sloveniji odrekel
legitimnost sprejete odločitve. *Delo*, 26. 6.
1991, str. 1.

Košir, Darijan: Petnajst ur trdih in razburljivih
pogajanj – korak k mirnemu dialogu? *Delo*, 9.
7. 1991, str. 3.

Nič več očitkov o ravnanju z ranjenci. *Delo*, 9. 7.
1991, str. 2.

Partlič, Slava, dopisniki Dela: Če bo treba, bo
slovenska policija mejne prehode branila tudi
s silo. *Delo*, 27. 6. 1991, str. 3.

Partlič, Slava, Taškar, Jana: Slovesno so razglasili
samostojnost Slovenije. *Delo*, 27. 6. 1991, str. 1.

Pečauer, Marko: Slovenija zavrača ultimat in odločno brani svobodo. *Delo*, 1. 7. 1991, str. 1.
Pojbič, Jože: Zakaj žalijo zdravnike? *Delo*, 8. 7. 1991, str. 4.
Slivnik, Danilo: V senci tankov. *Delo*, 27. 6. 1991, str. 1.
Slovenec, 26. 6. 1991, str. 1.
Slovenske novice, 26. 6. 1991, str. 1.

Ustni viri

Fink, Andrej. Intervjuvala avtorica. Ljubljana, 6. 3. 2024. Posnetek hrani Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije.

Literatura

Brodnik, Ana: Civilna obramba. *Vojaška obramba Slovenije 1990/1991* (ur. Tomaž Kladnik). Ljubljana: Defensor, 2011, str. 469–489.
Enotni v zmagi: osamosvojitve Slovenije (ur. Nataša Urbanec). Ljubljana: Nova revija, 2006.
Flis, Vojo, Ferk, Jože in Tomažič, Tomaž: Vojne poškodbe med desetdnevno vojno v Sloveniji. *Zbornik predavanj XXVIII. podiplomskega tečaja kirurgije* (ur. Vladimir Smrkolj). Ljubljana: Univerzitetni klinični center, Kirurška služba: Medicinska fakulteta, Katedra za kirurgijo, 1992, str. 92–103.
Golob, Milan: Bolnišnica med vojno za Slovenijo. *Naša bolnišnica: Časopis Splošne bolnišnice Maribor*, 7, št. 7–8 (avgust–september 2006), str. 18.
Malešič, Marjan: Civilna obramba med osamosvajanjem Slovenije. *Prispevki za novejšjo zgodovino*, 52, št. 2 (2012), str. 213–230.
Slivnik, Danilo: *Sto osamosvojitvenih dni*. Ljubljana: ČZP Delo, 1991.
Uršič, Irena: *Samostojni! Fotografije in fotoreporterji o samostojni Sloveniji in vojni* (ur. Irena Uršič). Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, 2016.
Vojna za Slovenijo, ur. uredništvo Cankarjeve založbe. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1991.
Zakon o praznikih in dela prostih dnevih v Republiki Sloveniji (ZPDPD), 21. 11. 1991.
Zupanič Slavec, Zvonka: *Zgodovina zdravstva in medicine na Slovenskem. Interna medicina, urgentna medicina in nujna medicinska*

pomoč, paliativna oskrba. (ur. Senta Jaunig). Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba; Ljubljana: Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije, 2024.

Zupanič Slavec, Zvonka: *Zgodovina zdravstva in medicine na Slovenskem. Medicina skozi čas, javno zdravstvo, farmacija*. (ur. Senta Jaunig). Ljubljana: Slovenska matica: Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije, 2017.

Zusammenfassung

„JEDER BEKAM VON UNS DIE NOTWENDIGE HILFE“

Die Geschichte einer Gesundheitsfachkraft im Unabhängigkeitskrieg Sloweniens

Der slowenische Unabhängigkeitskrieg brachte trotz seiner kurzen Dauer (27. Juni – 7. Juli 1991) die Schrecken des Krieges mit sich – Todesopfer, Verwundete, Zerstörung, Angst. Wie jeder Krieg hatte auch dieser seine Helden. In diesem Beitrag wird eine besondere Gruppe von Heldinnen und Helden vorgestellt: das slowenische Gesundheitspersonal, die während des gesamten Krieges selbstlos halfen und Leben retteten. Ihre Arbeit wird uns durch die Aussagen von Andrej Fink nähergebracht, der den Krieg um Slowenien als Sanitäter der Rettungsstation des Universitätsklinikums Ljubljana (UKC Ljubljana) erlebte und heute Leiter des medizinischen Disponentendienstes am Universitätsklinikum ist.

Am 27. Juni 1991, zwei Tage nach der Unabhängigkeitserklärung Sloweniens, rückten Kolonnen der Jugoslawischen Volksarmee in Richtung der slowenischen Grenzübergänge zu den Nachbarländern sowie auf Ljubljana und den Flughafen Brnik zu – der Krieg begann. Bereits an diesem Tag kam es zu Gefechten mit Todesopfern und Verletzten. Der Sanitäter Andrej Fink wurde zuerst in den Stadtteil Rožna dolina in Ljubljana geschickt, wo ein Hubschrauber der Jugoslawischen Armee abstürzte, der von Mitgliedern der Territorialverteidigung (TO) abgeschossen wurde. Am Unglücksort stellte Fink fest, dass aus medizinischer Sicht kein Einsatz mehr nötig war, da sowohl der Pilot

als auch der Kopilot tot waren. Daraufhin wurde er nach Trzin weitergeleitet, wo gerade gekämpft wurde. Während des gesamten Krieges blieb Fink im Dienst und begab sich mehrfach zu Einsätzen, um allen zu helfen, die Hilfe benötigten – selbst während des Fliegeralarms, der vor Luftangriffen warnte.

Rettungsteams aus Krankenhäusern und Gesundheitszentren spielten während des Krieges für Slowenien eine wichtige Rolle bei der medizinischen Versorgung der Verwundeten. Nach dem Eintreffen am Einsatzort war ein schneller Transport zur nächsten Erstversorgungseinrichtung von größter Bedeutung. Einige Verwundete wurden in Gesundheitszentren versorgt, die meisten jedoch direkt in Krankenhäuser gebracht. In dieser Zeit sahen sich die medizinischen Fachkräfte mit besonderen Umständen konfrontiert, die ihre Arbeit erheblich erschwerten. Eine zentrale Kommunikationsstelle, wie es sie heute gibt, bestand damals noch nicht, sodass die Kommunikation zwischen den einzelnen Rettungsstationen oft chaotisch verlief. Häufig waren die Teams vor Ort nicht ausreichend über die Lage informiert, was zu Fehleinschätzungen führte und sie mitunter unnötig in Gefahr brachte. Auch zahlreiche Straßensperren in Slowenien behinderten die Arbeit, da sie die Transportzeiten in die Krankenhäuser verlängerten.

Im Juni und Juli 1991 arbeiteten slowenische medizinische Fachkräfte erstmals unter Kriegsbedingungen. In dieser Zeit voller Herausforderungen bewährten sie sich nicht nur durch ihren Einsatzwillen und ihre Fachkompetenz, sondern auch dadurch, dass sie den ethischen Grundsätzen treu blieben. Fink erinnert sich: „Es war vereinbart – und das war die einzig richtige Entscheidung –, dass wir aus Sicht der Notfallmedizin jedem Hilfe leisten würden. Und das haben wir auch getan. Jeder bekam von uns die notwendige Hilfe – ob Zivilist, Angehöriger der Territorialverteidigung, Polizist oder ein Verwundeter auf Seiten der Jugoslawischen Armee. Es gab keine Unterschiede.“

Schlüsselwörter: Gesundheitsversorgung, Sanitäter, Notfallmedizin, Notfall, Krieg für Slowenien